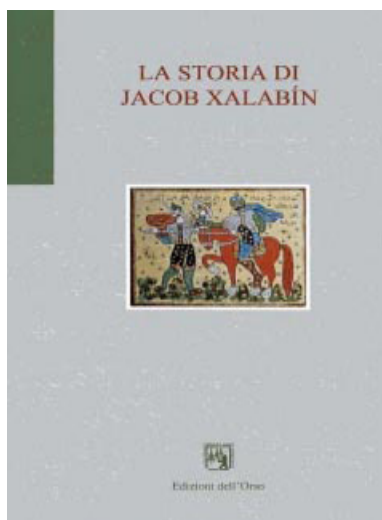

Anònim, *La storia di Jacob Xalabín*, edició crítica i traducció italiana d'Anna Maria Compagna; introducció de Núria Puigdevall i Bafaluy, Alessandria, Edizioni dell'Orso ("Gli Orsatti" 32), 2010, 179 pp.

Òscar Banegas Garrido
(Universitat de Bolonya)

L'inici de l'any 2011 ens va portar una nova edició crítica i bilingüe de l'anònima novel·la cavalleresca del segle XIV *La història de Jacob Xalabín*. Anna Maria Compagna, professora de llengua i literatura catalanes i de filologia romànica de la Universitat de Nàpols-Frederic II, se n'ha encarregat de l'estudi i de la traducció a l'italià, mentre que Núria Puigdevall i Bafaluy, de la mateixa universitat i de la també napolitana Suor Orsola Benincasa, n'ha tingut cura de la detallada però sobretot aclaridora introducció crítica.

La novel·la constitueix un relat breu d'aventures en què allò més destacat és la versemblança dels fets narrats. La presència de personatges reals que van existir, com ara el mateix Jacob Xalabín, el seu germanastre, el seu pare Murat i l'amic Alí Paixà, allunya aquesta obra de la tradició de llibres de cavalleria (no solament en llengua castellana) que es remuntaven a la matèria de Bretanya artúrica i que recreaven un món màgic molt poc creïble ja per al lector del moment. Aquest intent de l'anònim autor de fer més verídic allò que hi conta a través de l'aparició de persones de carn i ossos el porta també a situar l'acció en un espai existent, l'imperi otomà de final del segle XIV. Però que l'obra narre una sèrie d'esdeveniments que històricament van tenir lloc a Turquia entre 1387 i 1389 no significa que l'hàgem d'enquadrar en el gènere de la novel·la històrica, entre moltes altres raons perquè els fets històrics no són, precisament, del tot fidels, i això ens dóna dret

a sospitar que l'obra no va ser escrita a final del XIV, sinó posteriorment. De fet, l'únic manuscrit que se'n conserva és de l'últim quart del segle XV. Això sí, no podem negar l'intent del desconegut autor, al nostre parer reeixit, de posar a l'abast del públic lector, d'una banda, una història que prèviament va circular oralment, i, d'altra banda, un món absolutament exòtic, si més no interessant, agradós i divertit, a ulls del receptor occidental: la Mediterrània oriental.

En la novel·la trobem tres grans accions que corresponen amb tres grans moments. En primer lloc hi ha la presentació dels personatges i la malaltia d'amor de la madrastra de Jacob, que segons un metge jueu només guarirà si menja el fetge del seu marit o del seu fillastre. Mitjançant l'engany preparat pel fidel amic Paixà, li donen el fetge d'una cérvola i és així com té lloc la salvació de l'heroi. Aquest trencament de l'ordre inicial respon plenament a l'estructura del conte folklòric. Com a conseqüència d'això, el protagonista inicia un procés de pelegrinatge amb Alí que constitueix una mena de redreçament o de tornada al punt de partida. Xalabín i Paixà, al llarg d'aquesta fugida, aconsegueixen assolir el reconeixement dels seus fets cavallerescos i, el que és més important, en el cas de Jacob, la consecució de l'amor, simbolitzada en el matrimoni amb la princesa Nerguis. Aquest seria el millor dels finals, però l'obra no ha acabat encara. Hi ha tres capítols més, el tercer moment de què parlàvem, en què l'anònim autor narra la batalla de Kosovo (1389) i la mort de Jacob a mans del seu germanastre, el príncep Baiazet.

És en aquesta cruïlla entre història i literatura que la novel·la esdevé més actual si cap, perquè la victòria dels turcs en l'esmentada batalla comportà la seua entrada a la zona dels actuals Balcanes i són la gènesi dels conflictes que fins fa relativament poc s'hi produïen per raons d'ètnia i de religió. Allò que sorprén, però, és l'extraordinari coneixement de política i geografia turques que tenia l'anònim autor, de qui, per cert, sabem ben poca cosa, però precisament aquesta escassetat de dades sobre la seua figura o sobre la intencionalitat amb què va escriure l'obra, com ha fet notar Llúcia Martín, professora de literatura catalana medieval de la Universitat d'Alacant, no fa sinó augmentar, en tot cas, l'interés per aquest text cabdal, i alhora, bastant desconegut (malauradament) de les nostres lletres medievals.

Heus ací *La història de Jacob Xalabín*, la primera novel·la breu cavalleresca en català, amb una temàtica d'aventures i sentimental que la connecten, sens dubte, amb el *Curial e Güelfa* i el *Tirant lo Blanc*; una novel·la híbrida, plena d'elements i de concomitàncies amb altres gèneres i amb un deute evident amb les cròniques de Ramon Muntaner i de Bernat Desclot, però també amb un altre tipus de textos cronístics de caràcter oriental. I una novel·la, sobretot, versemblant, que rebutja la fantasia i cerca el realisme i, fins i tot, el detallisme.

Des que l'hispanista francès Raymond Foulché-Delbosc publicara per primera vegada la *Is-tòria de Jacob Xalabín* per a la Societat Catalana de Bibliòfils de Barcelona l'any 1906 fins a l'edició de Stefano Maria Cingolani per a Edicions 62 del 2008, sense deixar de costat la valuosa contribució de Lola Badia de l'any 1982 (amb successives reedicions), han passat més de cent anys i el Jacob Xalabín, com és conegut entre els estudiosos però també per l'alumnat, ha estat publicat diverses vegades en català i també, recentment, en castellà i en francès. Aquesta aportació des de Nàpols segueix ben de prop els treballs anteriors i es converteix en la tercera llengua a què és traduït aquest referent de la literatura romànica.

Posar a l'abast del públic italià aquesta obra mestra de la nostra literatura i, a més a més, fer-ho amb un resultat final de l'extraordinària qualitat de la introducció, l'edició crítica i la traducció que ens presenten aquestes dues professores de les universitats napolitanes ens sembla, com a mínim, merescudament destacable. Perquè, d'una banda, la part teòrica introductòria a cura de Núria Puigdevall constitueix una bona síntesi, molt didàctica, no solament de l'argument de l'obra i, per

consegüent, de la història turca, sinó també d'aspectes com ara el gènere, la temàtica, l'estructura, la llengua i l'estil que pot resultar ben interessant al lector en llengua italiana. I, d'altra banda, el treball crític i traductològic fet per Anna Maria Compagna és, com en el cas de l'edició i la traducció italiana de *La faula* de Guillem de Torroella que publicà el 2004, acurat, fidedigne, objectiu, exigent i reeixit, amb les notes explicatives oportunes i al servei de les pretensions literàries del text. Així, doncs, estem davant no solament d'una traducció, sinó també d'una nova edició filològica de *La història de Jacob Xalabín* que constitueix, sens dubte, una contribució més en l'estudi i la difusió d'aquesta poc coneguda obra del nostre gran període d'esplendor, per descomptat que també literari.

Gràcies a l'ajut que l'àrea de Literatura i Pensament de l'Institut Ramon Llull atorga per a la traducció d'obres catalanes a altres llengües, aquesta *història* arribarà a les mans dels lectors italians i estem convençuts que el descobriment d'aquesta barreja d'elements occidentals i orientals en un mateix text els encisarà i els animarà a continuar redescobrint més autors i més obres del nostre patrimoni literari, traduïts o directament en la llengua original, la germana (o millor, la bessona) catalana. *Buona lettura!*